

Warszawa, 04-03-2024 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Wojciech Brzozowski

KMP.571.5.2024.TŻ

Pan
płk Andrzej Pecka
Dyrektor Generalny
Służby Więziennej
ePUAP

Szanowny Panie Dyrektorze,

na podstawie art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich¹, Rzecznik wykonuje funkcję krajowego mechanizmu prewencji tortur. Zgodnie z powierzonym mandatem Rzecznik może formułować pod adresem władz zalecenia zmierzające do zminimalizowania ryzyka tortur i innych form okrutnego traktowania. Przy formułowaniu zaleceń Rzecznik bierze pod uwagę odpowiednie normy Organizacji Narodów Zjednoczonych².

---

¹ Dz. U. z 2023 r. poz. 1058.

² Zob. art. 19 pkt b Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192).

Powodem mojego wystąpienia do Pana Dyrektora są wyzwania, przed jakimi stoi system więziennictwa w stosunku do osadzonych kobiet, zwłaszcza w obliczu wzrostu ich liczby w ostatnich latach³.

W związku z faktem, że liczba kobiet osadzonych w jednostkach penitencjarnych jest mniejsza niż mężczyzn, zachodzi ryzyko, że reguły i sposób postępowania wobec nich nie będą uwzględniały ich specyficznych potrzeb. Należy tutaj zwłaszcza wspomnieć o sytuacji kobiet ciężarnych i matek, które często zmagają się z problemami związanymi z brakiem środków higienicznych, odpowiedniej infrastruktury do opieki nad dziećmi, czy też, co niezwykle istotne, brakiem właściwej opieki medycznej.

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) zwraca uwagę, że kobiety przebywające w więzieniu stanowią grupę o odrębnych potrzebach. Fakt, że liczba osadzonych kobiet jest znacznie mniejsza od mężczyzn, stwarza różnorodne wyzwania dla administracji więziennej, co może skutkować mniej korzystnym traktowaniem w stosunku do mężczyzn. Wynika to z faktu, że zasady i udogodnienia więzienne zostały opracowane dla populacji więziennej, w której osadzony płci męskiej jest uważany za normę. Potrzeby osadzonych kobiet mogą być zatem uznawane przez personel penitencjarny jako marginalne i pomijane⁴.

CPT wskazuje również, że w kontaktach z osadzonymi kobietami należy brać pod uwagę szereg czynników, w szczególności wszelkie formy przemocy (w tym przemoc domową, której mogły doświadczyć przed osadzeniem), wysoki poziom potrzeb w zakresie zdrowia psychicznego, wysoki poziom uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, szczególne potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej (także reprodukcyjnej), obowiązki w zakresie opieki nad dziećmi i/lub ich rodzinami oraz wysokie prawdopodobieństwo wiktymizacji i porzucenia przez rodziny po zwolnieniu⁵.

---

³ Według Miesięcznej Informacji Statystycznej Centralnego Zarządu Służby Więziennej za styczeń 2024 r. liczba osadzonych kobiet wynosiła 3813. Stanowiło to ok. 32% więcej w stosunku do 2017 r. (2890 kobiet – liczba na dzień 30 listopada 2017 r.) i 46,8% w stosunku do 2011 r. (2598 kobiet – liczba na dzień 30 listopada 2011 r.). Obecnie kobiety stanowią 5,11% wśród populacji więziennej. Jest to najwyższy wskaźnik w analizowanym okresie, tj. od 2009 r.

⁴ Zob. Women in prison, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT/Inf (2018) 5, dostęp: <https://www.coe.int/en/web/cpt/women-in-prison>.

⁵ Tamże.

Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT) podkreśla, że kobiety stanowią w warunkach penitencjarnych grupę wrażliwą, szczególnie narażoną na ryzyko tortur, i dlatego ich ochrona stanowi część obowiązku zapobiegania torturom⁶.

Warto w tym miejscu przytoczyć wyniki wizyty SPT w Polsce w 2018 r., podczas której delegacja Podkomitetu odwiedziła m.in. oddział dla kobiet w Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu. Wśród zaobserwowanych problemów SPT wskazał na niską wartość odżywczą i brak higieny żywności, niewystarczające ogrzewanie w zimie oraz brak dostępu do pralek. Podkomitet wyraził obawę, że warunki panujące w tej jednostce penitencjarnej skutkują dyskryminującym traktowaniem kobiet. Ponadto odnotował, że w przeszłości dochodziło do przypadków wykorzystywania seksualnego osadzonych⁷.

Podkomitet zalecił podjęcie działań w celu zagwarantowania, aby osadzone nie doświadczały faktycznej dyskryminacji w systemie penitencjarnym oraz – w odniesieniu do Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu – podjęcie pilnych działań w celu przeglądu i poprawy systemu dozoru, panujących warunków oraz traktowania kobiet, a także środków bezpieczeństwa wprowadzonych przez kierownictwo jednostki⁸.

Delegacja SPT wysłuchała też licznych skarg od osadzonych kobiet dotyczącego opóźnionego dostępu do usług medycznych. Podkomitet zalecił Polsce, by zagwarantowała skuteczną, profesjonalną, całodobową pomoc medyczną we wszystkich jednostkach penitencjarnych⁹.

W celu sprostania wyzwaniom, przed jakimi stoi system więziennictwa w odniesieniu do kobiet, szczególnego znaczenia nabiera fachowe przygotowanie kadry penitencjarnej, z uwzględnieniem wieloletniego dorobku instytucji międzynarodowych i ekspertów. Można w tym kontekście wskazać, że swoje uwagi

---

⁶ Zob. Prevention of torture and ill treatment of women deprived of their liberty, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT/OP/27/1, 18 stycznia 2016 r., dostęp: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/approaches-prevention>.

⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., skierowany do państwa-strony, CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 75.

⁸ Tamże, p. 76 i 77.

⁹ Tamże, p. 103 i 104.

i doświadczenia w zakresie zapobiegania torturom wobec kobiet udostępniają SPT¹⁰, CPT¹¹ oraz Specjalny Sprawozdawca ds. Tortur¹².

W przypadku kobiet fundamentalne znaczenie mają jednak ustanowione przez Organizację Narodów Zjednoczonych w 2010 r. Reguły postępowania z kobietami pozbawionymi wolności oraz skazanymi, wobec których stosowane są kary o charakterze nieizolacyjnym (tzw. Reguły z Bangkoku)¹³. Dokument ten stanowi uzupełnienie Reguł Mandeli i z perspektywy ochrony praw kobiet przebywających w jednostkach penitencjarnych jest dokumentem najważniejszym.

SPT podkreśla, że Reguły z Bangkoku stanowią istotny punkt odniesienia we wdrażaniu minimalnych międzynarodowych standardów ochrony kobiet pozbawionych wolności oraz zapobiegania ich złemu traktowaniu i torturom¹⁴.

Na uwagę zasługuje fakt, że reguły z Bangkoku mają na celu zrównanie sytuacji kobiet i mężczyzn będących w detencji ze zwróceniem szczególnej uwagi na potrzeby kobiet, które są w ciąży, karmią piersią czy są w trakcie menstruacji. Reguły są ponadto jedynym instrumentem międzynarodowym, który zajmuje się problemami, z jakimi borykają się dzieci przebywające w więzieniu wraz z rodzicem. Należy przy tym pamiętać, że zasadą przewodnią we wszystkich przypadkach powinno być dobro dziecka i jego najlepsze interesy. Oznacza to w szczególności, że wszelka opieka przedporodowa i poporodowa świadczona w więzieniu powinna być równoważna tej dostępnej w społeczności zewnętrznej.

Reguły z Bangkoku odnoszą się w szczególności do takich problemów jak przemoc (głównie przemoc seksualna ze strony funkcjonariuszy oraz współosadzonych), a także sposób kontroli osobistej polegający na rozebraniu się do naga i przeszukiwaniu intymnych części ciała (Reguły nr 7, 22, 23, 24, 25).

---

¹⁰ Zob. Prevention of torture and ill treatment of women deprived of their liberty, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT/OP/27/1.

¹¹ Zob. Women in prison, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT/Inf (2018) 5.

¹² Zob. Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, A/HRC/31/57, 5 stycznia 2016 r., dostęp: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2F31%2F57&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>.

¹³ Zob. United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules).

¹⁴ Zob. Prevention of torture and ill treatment of women deprived of their liberty, CAT/OP/27/1, p. 52.

Kolejnym wrażliwym obszarem poruszonym przez Reguły z Bangkoku jest higiena i opieka zdrowotna. Jako główny problem w tym zakresie wymienia się brak dostępu do lekarzy ginekologów dla kobiet w ciąży i karmiących piersią, czego efektem jest niska profilaktyka zdrowotna, a także brak dostępu do odpowiedniej diety dla tej grupy kobiet (Reguły nr 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16).

Reguły skupiają się również na kontakcie z rodziną, gdyż jak zauważa CPT, osadzone często odbywają karę pozbawienia wolności z dala od swoich domów, co ma negatywny wpływ na utrzymywanie więzi rodzinnych i stan psychiczny kobiet w izolacji (Reguły nr 26, 27, 28, 49, 50).

Następnym problemem jest wspomiane wyżej traktowanie kobiet w ciąży, karmiących piersią oraz kobiet przebywających z dziećmi. Wskazać tu należy rozdzielanie kobiet od ich dzieci oraz dramat kobiet, którym są odbierane dzieci i oddawane do adopcji, co można uznać za tortury psychiczne (Reguły nr 48, 51, 52).

Ostatnim ważnym problemem, do których odnoszą się Reguły z Bangkoku, jest dostęp do szkoleń i zabezpieczenie przed dyskryminacją. Reguły wskazują, że cały personel penitencjarny przydzielony do pracy z osadzonymi przejdzie szkolenie w zakresie potrzeb związanych z płcią i prawami człowieka w odniesieniu do więźniarek. Akcentują też potrzebę szkoleń dotyczących rozpoznawania potrzeb w zakresie opieki psychiatrycznej, ryzyka samookaleczenia, samobójstwa i działań w tym zakresie oraz potrzebę szkoleń personelu zarządzającego jednostkami w zakresie wrażliwości na płeć oraz zakazu dyskryminacji i molestowania seksualnego (Reguły nr 32, 33, 35).

Powyższe międzynarodowe standardy odnoszące się do kobiet pozbawionych wolności mają kluczowe znaczenie dla ich ochrony przed nadużyciami, sprzyjają też poprawie funkcjonowania jednostek i standardom pracy personelu. Z tego też względu powinny stanowić stały element szkoleniowy funkcjonariuszy i pracowników jednostek penitencjarnych. Szkolenie personelu jest bowiem mechanizmem zapobiegania torturom i budowy kultury instytucjonalnej.

Wszystko to uzasadnia potrzebę wzmocnienia potencjału zawodowego personelu penitencjarnego w celu jego odpowiedniego przygotowania na wyzwania związane z pracą z kobietami pozbawionymi wolności. Z tego też względu zwracam się do Pana Dyrektora o włączenie do programów szkoleniowych funkcjonariuszy i pracowników cywilnych Służby Więziennej

Reguł z Bangkoku oraz standardów i wytycznych SPT i CPT odnoszących się do problematyki kobiet w izolacji.

Jestem przekonany, że powyższe międzynarodowe standardy powinny w jak największym stopniu zostać rozpowszechnione wśród funkcjonariuszy wszystkich szczebli (szczególnie tych mających bezpośrednią styczność z osadzonymi kobietami), stanowić stały element kształcenia oraz punkt odniesienia dla oddziaływań penitencjarnych. Personel tych jednostek powinien być bowiem świadomy wyzwań, ograniczeń i potrzeb związanych z płcią i działać w zgodzie z międzynarodowymi standardami w tym zakresie.

Zgodnie z wytycznymi Rady Europy personel penitencjarny powinien ciągle podnosić swoje kompetencje. Szkolenia powinny być adekwatne do jego roli i zadań. Personel więzienny powinien zostać przeszkolony w zakresie świadomości płci i potrzeby skutecznego reagowania. Ma to szczególne znaczenie w pracy z osadzonymi kobietami¹⁵. Uzupełnienie systemu szkoleń jest też istotne w świetle postanowień Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur¹⁶ i Protokołu fakultatywnego¹⁷.

Będę zobowiązany za powiadomienie mnie o stanowisku przyjętym przez Pana Dyrektora w tej sprawie oraz o podjętych działaniach.

Z poważaniem

Wojciech Brzozowski

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

---

¹⁵ Zob. Guidelines Regarding Recruitment, Selection, Education, Training and Professional Development of Prison and Probation Staff, dostęp: <https://rm.coe.int/guidelines-training-staff/1680943aad>.

¹⁶ Zob. art. 11 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).

¹⁷ Preambuła Protokołu fakultatywnego wskazuje, że „skuteczne zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu wymaga edukacji i połączenia szeregu środków legislacyjnych, administracyjnych, sądowych i innych”.